

(Araştırma Makalesi)

**HOBBS, ROUSSEAU VE MADİSON'UN HİZİP ANLAYIŞLARI VE SUNDUKLARI
ÇÖZÜMLER**

**HOBBS' , ROUSSEAU'S, AND MADISON'S VIEWS OF FACTION AND SOLUTIONS
THEY OFFER**

Zeynel Kılınc

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, zkilinc@sakarya.edu.tr
Orcid: 0000-0003-3320-1290

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

*Geliş 01 Aralık 2019
Kabul 29 Aralık 2019*

Anahtar Kelimeler:
Demokrasi,
Kamu Menfaati,
Sivil Toplum,
Hizip,
Hobbes,
Rousseau,
Madison

Bu çalışmada hizip/fraksiyon sorununu, modern dönemde her birisi farklı bir devlet modeli öneren Hobbes, Rousseau ve Madison'un nasıl anladığı ve sundukları çözümler aktarılıp karşılaştırılmaktadır. Üç düşünür de hizipleri ve hizipçiliği benzer şekilde tanımlayıp kamusal hayat ve siyasal rejim için tehlikeli görmekle birlikte çözüm önerilerinde birbirlerinden farklılaşırlar. Hobbes yasaklama, Rousseau aşma, Madison ise etkisizleştirme çözümü teklif eder. Hobbes'un çözümü otoriter devlet modeli, Rousseau'nun çözümü Klasik Cumhuriyetçilik modeli, Madison'un çözümü ise liberal devlet modeli çerçevesinde şekillenir.

© 2019 PESA All rights reserved

ARTICLE INFO

ABSTRACT

*Received 01 December 2019
Accepted 29 December 2019*

Keywords:
Democracy,
Public Interest,
Civil Society,
Faction,
Hobbes,
Rousseau,
Madison

This study analyzes Hobbes', Rousseau's, and Madison's views on the problem of faction and their solutions for it. Although all of them consider factions as posing danger to social order, peace, and political regime, each one offers different solution for it. Hobbes' solution is to ban factions, which stems from his authoritarian state model. As a Republican thinker Rousseau offers to turn all selfish individuals into citizens in a unified political entity with general will. As a liberal thinker Madison's solution is to manipulate factions to prevent dangers they pose to social order, peace, and political system.

© 2019 PESA Tüm hakları saklıdır

GİRİŞ

Aktif ve yaygın sivil toplum, gerek demokrasiye geçiş sürecinde gerekse demokrasinin pekişmesinde kritik role sahiptir. Nedensel mekanizmasının yeterince net olmadığı ve kültürel özcülüğe sürüklendiği eleştirilerine maruz kalsa da, Tocqueville'in Amerika'da Demokrasi çalışmasından günümüzde Putnam'ın Tek Başına Bowling Oynamak başlıklı eserine kadar, aktif sivil toplum demokrasinin temel bir unsuru olarak görülür (Putnam, 2000).

Bir toplumda yaygın ve çok sayıda farklı sivil toplum gruplarının varlığı, hem toplumsal alanda "çoğunluğun diktatörlüğü" problemine hem de kurumsal düzeyde devletin otoriterleşmesi ihtimaline karşı bir çözüm olarak sunulmuştur. Toplumda çoğunluğu teşkil eden grubun kendi hayat tarzını ve değerlerini toplumsal alanda diğer grupları dışlayacak biçimde ayrıcalıklı kılmaya çalışması durumunda toplumsal alanda "çoğunluğun diktatörlüğü" sorunu ile karşılaşılır. "Ahlaki çoğunluk" olarak da adlandırılan toplumsal çoğunluğun kendi ahlak telakkisini meşru tek ahlak telakkisi olarak görüp diğer grupların ahlak telakkilerini ve dolayısıyla hayat tarzlarını kabul edilemez sayarak ötekileştirmesi ve nihai aşamada onlara toplumsal alanda, dışlama ve taciz gibi çeşitli yöntemlerle hayat hakkı tanınaması baskıcı bir toplumla sonuçlanır. Devletin otoriterleşmesi ise iktidarın tutumuna bağlı olarak karşılaşacağımız bir problemdir. Demokratikleşme sürecinde olan ya da demokrasisi henüz pekişmemiş birçok ülkenin sıklıkla karşılaştığı bu problem, iktidarın hukuk devleti ilkesini ve temel hak ve özgürlükleri ihlal etmesiyle sonuçlanır (Kauffmann, 2010).

Liberal demokratik yaklaşım her iki problemin engellenmesi için iki aşamalı bir çözüm üretmiştir. İlk tedbir kurumsal ve yasal düzenlemelerle gerçekleşir. Gerek ahlaki çoğunluğun diğer gruplara yönelik tehdidi gerekse devletin otoriterleşme eğilimi kurumsal, anayasal ve yargısal düzenlemelerle engellenmeye çalışılır: Hukuk devleti ilkesinin tesis edilmesi, temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvenceye kavuşturulması, güçler ayrılığı ve yargı denetimi bu çözümün özünü oluşturur. Hak ve özgürlükleri anayasa ile güvence altına alınan bireyler ve oluşturdukları gruplar çoğunluğa karşı korunur ve hayat tarzlarını yaşama imkânına kavuşurlar. Hukuk devleti ilkesi, güçler ayrılığı ve yüksek yargı denetimi ile de iktidarın otoriterleşmesi ve çizilen sınırları aşması engellenmeye çalışılır. Kurumsal tedbirler ve anayasal düzenlemeler, biryandan çoğunluğun baskısına karşı azınlık grupları korur diğer taraftan iktidarı hukuk devleti ilkesi içerisinde kalmaya zorlar.

Kurumsal ve yasal tedbirlere ek olarak her iki problemi önlemek için toplumda sivil toplum gruplarının yaygın ve aktif olması da teşvik edilir. Çoğunluğun diktatörlüğü problemine karşı çok sayıda grubun varlığı, çoğunluğun değerlerini paylaşmayan bireylere koruma sağlar ve bir tür sığınak işlevi görür. Her biri farklı bir ahlak telakkisine ve hayat tarzına sahip olsa da azınlık grupların ortak tehdit olarak gördükleri çoğunluğa karşı birlikte hareket edecekleri varsayılmıştır. Yaygın ve aktif sivil toplum grupları devletin/iktidarın otoriterleşmesi tehlikesine karşı da güvence teşkil eder. Devletin otoriterleşmesine karşı sivil toplum kuruluşları kamusal meseleler hakkında toplumu bilgilendirmeden harekete geçirmeye kadar kritik görevler icra eder. İktidarların zaman zaman kurumsal engelleri etkisiz hale getirdikleri ve otoriterleşme eğilimleri gösterdikleri durumda sivil toplum kuruluşları hak ve özgürlüklerin savunulmasından sistemin demokratik niteliğinin korunmasına kadar geniş bir yelpazede kritik rol oynar (Kauffmann, 2010).

Diğer taraftan siyaset teorisinde hizip ya da fraksiyon (faction) olarak adlandırılan bir örgütlenme, katılım ve gruplaşma biçimi daha vardır. Bu gruplaşma biçiminde de bireyler oldukça aktif ve örgütlü olarak kamusal ve siyasal hayata katılırlar. Fakat bu katılma biçimi demokrasiye ya da rejim istikrarına katkıda bulunmak bir tarafa tehdit teşkil eder. Bu nedenle olumlu fonksiyon icra eden gruplarla kamusal düzene ve rejim istikrarına tehdit teşkil eden gruplar birbirinden ayrıştırılır. Bireylerin aktif olmasının ya da grupların yaygınlığının tek başına olumlu olarak değerlendirilemeyeceği, esas ayrımın grupların türleri arasında olduğu vurgulanır (Chambers ve Kopstein, 2001: 838-842).

Bu makalede hizip/fraksiyon sorununu, modern dönemde her birisi farklı bir devlet modeli öneren Hobbes, Rousseau ve Madison'un nasıl anladığı ve sundukları çözümler aktarılıp karşılaştırılmaktadır. Üç düşünür de hizipleri ve hizipçiliği benzer şekilde tanımlayıp kamusal hayat ve siyasal rejim için tehlikeli görmekte birlikte çözüm önerilerinde birbirlerinden farklılaşırlar. Hobbes yasaklama, Rousseau aşma, Madison ise etkisizleştirme çözümü teklif eder. Hobbes'un çözümü otoriter devlet modeli, Rousseau'nun çözümü Klasik Cumhuriyetçilik modeli, Madison'un çözümü ise liberal devlet modeli çerçevesinde şekillenir.

1.Hobbes'un Fraksiyon Anlayışı ve Çözümü

Hobbes'un liberalizmle ilişkisi problemlidir. Bir taraftan Klasik Cumhuriyetçi ve Hristiyan ortak iyi anlayışlarını reddetmesi, insan doğası görüşü ve toplumsal sözleşme modeli nedeniyle liberalizmin kurucularından sayılsa da otoriter devlet anlayışı, güçler birliği ve güvenlikçi yaklaşımı nedeniyle liberalizme aykırı yönler de sahiptir. Hobbes'un sivil toplum kuruluşlarına yaklaşımı da liberalizme aykırı yönlerinden birisidir: Toplumsal düzen ve istikrarı tehlikeye atacağı iddiasıyla toplumsal ve ahlaki çoğulculuğu reddeder ve engellemeye çalışır (Boyd, 2001: 393). Dolayısıyla Hobbes hem Cumhuriyetçi türde ahlaki muhtevaya sahip herhangi bir ortak iyi hayat anlayışını hem de liberal tarzda ahlaki ve toplumsal çoğulculuğu reddeder. Hobbes'un teorisinin temel kaygısı ve gerçekleştirmeye çalıştığı hedef; düzen, istikrar ve güvenlik içerisinde toplumsal hayatın devam etmesidir (Ashcraft, 1978: 27; McDowell, 1993: 426). Örneğin, Hobbes güçler ayrılığı ilkesinin devlet iktidarını parçalayarak kurumsal düzeyde bir tür anarşiye yol açacağı kanaatine sahiptir. Bu nedenle güçler birliği ilkesini savunur (1995: 229). Toplumsal düzen ve istikrar Hobbes'un temel kriteridir ve teorisinin tüm unsurlarını tutarlı bir bütüne dönüştürme işlevi görür. Hobbes'un fraksiyon sorununu değerlendirmesi de bu kriterle gerçekleşir. Hobbes'a göre güçler ayrılığı ilkesinin kurumsal düzeyde parçalanmaya yol açmasına benzer şekilde toplumsal alanda da herhangi bir türden çoğulculuk toplumsal parçalanmaya neden olabilir. Bireylerin oluşturacakları her türden ideolojik, kültürel, mesleki veya dini grup, eğer düzen ve istikrara ve devletin kendisine tehdit teşkil ediyorsa Hobbes'a göre birer fraksiyondur.

Hobbes, grupları “Siyasal Zümreler” ve “Sistemler” olarak adlandırır. Leviathan'ın “Siyasal ve Özel Bağımlı Sistemler Üzerine” başlıklı 22.nci bölümü toplumsal grupları tanımlar ve hangilerinin fraksiyon olarak görülmesi gerektiğini açıklar: “Sistemler sözüyle, bir konuda veya bir işte birleşmiş olan insanları kastediyorum.” Hobbes'a göre devlet, bir toplumda en kapsamlı ve üstün gruptur. Devlet yetkisiyle kurulan topluluklar ya da teşekkülleri de, örneğin mesleki ve ticari teşekküller, “sistem” olarak adlandırır ve yetkilerini devletten aldıkları için, yasal amaçları doğrultusunda hareket ettikleri sürece hizip değildirler. Yasal yetki gerektirmeyen türden, hayatın olağan akışı içerisinde ortaya çıkan topluluklar, örneğin bir kilisede, pazar yerinde veya eğlence alanında toplanan insanlar da herhangi bir tehdit teşkil etmezler (Hobbes, 1995: 164). Hizip olarak adlandırdığı “sistemler”; devlet yetkisiyle değil, bir kısım bireylerin dini, ideolojik, mesleki veya herhangi bir nedenle kendi başlarına oluşturdukları ve toplumsal düzeni ve istikrarı bozma potansiyeline sahip ya da devlet otoritesine karşı gelen gruplardır. Hizip olmaları için “kuruluş amaçlarının fesat” olması gerekir. Kuruluş amacının fesat olup olmadığının kriteri toplumsal düzen ve istikrarı ve devlet otoritesini tehlikeye düşürmek ya da düşürme ihtimaline sahip olmaktır. Örneğin, devlet yeterli güvenliği temin etmede herhangi bir zafiyet göstermezken, bazı kişilerin güvenlik amaçlı bir grup kurmaları; “esas olarak gereksizdir ve yasa dışı bir amaç ima ederler... ve genellikle hizip veya fesat yuvası adıyla anılırlar” (Hobbes, 1995: 172).

Hobbes hizipleri toplumsal alandaki hizipler ve “yönetim için hizipler” olarak iki temel kategoride ele alır. Toplumsal alandaki hizipler güvenlik amaçlı grup kurma örneğinde olduğu gibi açıkça düzen ve istikrarı tehlikeye atan ve devlet otoritesini aşındıran ya da tehdit eden gruplardır. Yine, değer çoğulculuğu gerekçesiyle ahlaki çoğulculuk talep eden gruplar, sosyal sınıflar ya da mesleki çıkarlarını düzen ve istikrarı sarsacak derecede teşvik edenler toplumsal alanda ortaya çıkabilecek hiziplerdir. Bunlara ilaveten Hobbes, hayatın olağan akışı içerisinde ortaya çıkan toplulukları ikiye ayırır ve ikinci türde olanları hizip olarak görür: Birincisi, “durumu aşikâr” olup sayıca makul olanlardır. İkincisi, sayıca fazla olduğu için durumu “aşikâr” olmayanlardır. Bir pazarda, kilisede veya halka açık bir

gösteride hayatın olağan akışı içerisinde normal sayıda kişi bir araya gelmişse bu topluluğun “durumu aşikâr” ve sayısı makul olduğu için hizip değildir. Diğer taraftan, “halka açık bir gösteride... katılımcı sayısı olağanüstü büyükse, durum aşikâr değildir; ve bu nedenle, onların arasında bulunuşunun ayrıntılı ve iyi bir açıklamasını yapamayan bir kişinin, yasadışı ve fesat bir amaçtan haberdar olduğu kabul edilmelidir” (1995: 173). Bu ayırım, Hobbes’un temel kaygısının güvenlik olduğunun güzel bir örneğidir. Katılımcı sayısı makul ise bir gösteri hizip değildir fakat katılımcılar sayıca olağanüstü boyutlara ulaştı ise “fesat bir amaç” için bir araya geldiği varsayılmalı ve hizip olarak görülmelidir. Hobbes, kitlesel boyutlara ulaşan bir gösterinin ya da topluluğun kontrolden çıkma ve fesat amaçları olan bazı kişiler tarafından istismar edilerek toplumsal düzen ve istikrara tehdit olma ihtimalini dikkate alarak hizip olarak değerlendirir (McDowell, 1993: 429; Boyd, 2001: 395-396).

Yönetim alanındaki hiziplere şunları örnek verir: “Papacılar, Protestanlar gibi dinsel yönetim hizipleri ve eski Roma’da patrici ve plebler ve eski Yunan’daki aristokrasi taraftarları ve demokrasi taraftarları gibi siyasi hizipler, halkın barış ve güvenliğine aykırı olduğundan, adalete de aykırıdır ve egemenin elinden kılıcın alınmasıdır.” Bu özel örneklere ilaveten genel bir tanım da yapar: Devlet iktidarını ele geçirmek üzere kurulan ve faaliyet gösteren grup “yasadışı bir hizip ve komplodur” (1995: 172-173). “Yönetim için hizipler”, açıkça Hobbes’un otoriter devlet modelini ele geçirmeye ya da ilkelerini değiştirmeye çalışan gruplardır. Bu türden hizipler, ya mevcut iktidarı ele geçirip kendi amaçları, toplum vizyonu veya çıkarı için kullanmak ya da rejimin kendisini meşru saymadığı için alternatif bir rejim kurmak için hareket ederler.

Hobbes için hizipler “bir insanın bağırsaklarındaki kurtlar” gibidir (1995: 233). Hobbes’un hizipleri bedenin içerisindeki kurtlara benzetmesi sunacağı çözümün de mahiyetini ortaya koyar. Bedenin sağlığı; onu kemiren, zayıf düşüren ve engellenmezse öldürecek olan parazitlerden korunmalıdır. Hobbes, fraksiyon olarak değerlendirdiği tüm grupların yasaklanmasını ve yasağa rağmen ortaya çıktığı durumda da engellenerek katılımcıların cezalandırılmasını ister. Bu nedenle Hobbes’un çözümü yasaklamadır. Sadece hiziplerin değil, hizipleşmeye yol açacak düşüncelerin, eserlerin, dini, kültürel ve mesleki faaliyetlerin de yasaklanmasını gerekli görür (1995: 134). Diğer bir ifadeyle, Hobbes, hiziplerin nedenlerinin yasal tedbirlerle ortadan kaldırılabilirliğine inanır ve nedenlerini ortadan kaldırarak hizip sorununu çözmeye çalışır.

2.Rousseau’nun Fraksiyon Anlayışı ve Çözümü

Rousseau yaşadığı dönemde gelişmekte olan modern sanayi toplumuna ve Aydınlanmacı lineer ilerleme anlayışına yönelik yaptığı şiddetli eleştirileri ile tanınır. “İnsan özgür doğar oysa her yerde zincire vurulmuştur” diyerek liberal toplumun özgürlük anlayışını reddeder (1994: 14). Rousseau dönemin hâkim Aydınlanmacı varsayımlarını ve liberal toplum modelini eleştirmekle kalmamış, kendi alternatif modelini de ortaya koymuştur. Rousseau’nun modeli ortak iyi anlayışını esas alan Cumhuriyetçi modeldir. Bu nedenle, Rousseau’nun hizip/fraksiyon anlayışı Cumhuriyetçi model çerçevesinde şekillenir (Conniff, 1975).

Bireye öncelik veren, toplum ve devleti bireyin kişisel çıkarları ve bireysel tercihleri için birer araçtan ibaret gören liberal model ortak iyi anlayışına dayanan hem Cumhuriyetçi modeli hem de vahiy kaynaklı Feodal dönemin Hristiyan toplum modelini reddeder. Liberalizme göre bireyin özgürlüğü, yasal sınırlar içerisinde, kendi tanımladığı ve tercih ettiği hayatı yaşamasıdır. Toplum ya da devlet, bireylerin hem çıkarlarını hem de tercih ettikleri değerlerini özgürce takip edebilmeleri için zorunlu olarak katlandıkları varlıklardır. Bireyin topluma ve devlete karşı yükümlülükleri toplumsal düzen ve istikrarın devamını gerektiren yasal zorunluluklara uymaktan ibarettir. Özellikle devlet, toplum ve geleneğin müdahalesinden kurtarılmak istenen bireyin özgürlüğünün temel şartı, tüm toplumu bağlayan ve devlet tarafından empoze edilen ortak iyi anlayışını, ister Cumhuriyetçi modelde olduğu gibi felsefi kaynaklı isterse Hristiyanlıkta olduğu gibi vahiy kaynaklı olsun, reddetmektir. Birey kendisi için iyi olanın ne olduğuna karar verme konusunda tek otoritedir. Bu nedenle liberalizm, ahlaki muhtevaya sahip bir ortak iyi anlayışı üzerinden değil haklar ve özgürlükler üzerinden kurgulanır (Kymlicka, 2007: 467).

Rousseau'nun siyaset teorisi dönemin hâkim eğilimi olan liberalizmin reddi ile başlar. Rousseau'nun liberal modele alternatif olarak sunduğu Cumhuriyetçi model, toplumun tüm mensupları için bir ortak iyi hayat anlayışı olduğu varsayımına dayanır (Gauss, 2003: 64; Zagorin, 2003: 704). Bireyler ortak iyiye katılmakla gerçek anlamda özgür olabilirler. Ortak iyi anlayışı bireyin ben merkezli değil topluluk merkezli yaşamasını gerektirir. Ortak iyinin alanı kamusal alan olup kritik öneme sahiptir. Liberalizmin bireyin kişisel çıkarları ve tercihleri için bir araç olarak gördüğü kamusal alan Rousseau'da yurttaşlığın aslı faaliyet alanıdır. Yurttaşlık kamusal ve kolektif faaliyetler aracılığıyla gerçekleşir. Kamusal meselelerin müzakeresi sürecinde her bir birey kendi kanaatini ortaya koyma hakkına sahip olmakla birlikte oylama sonucunda azınlıkta kalanlar yanıldıklarını düşünür ve çoğunluğa katılarak genel iradeye dâhil olurlar. Bu nedenle, Rousseau için genel irade çoğunluğun değil bireylerin toplamından daha fazla olan bir siyasal varlık olarak toplumun iradesi demektir ve kamusal faydayı esas alır. Toplumun ortak iyisi, genel irade aracılığıyla tespit edilir (1994: 39).

Rousseau'nun hizip anlayışı ortak iyi kavramı üzerinden şekillenir. Bu çerçevede, Rousseau'ya göre fraksiyon genel iradeye ve ortak iyiye katılmayıp kendi "özel iradesini" takip eden grup demektir (Dagger, 1981: 360; Warner, 2015: 190). Genel iradeyi reddedip alternatif bir iyi anlayışı takip eden ya da kişisel çıkar için bir araya gelenlerin teşkil ettiği gruplar hiziptir ve varlıkları hem ortak iyiye hem de devlete tehditir (Erler, 1981: 652). Hiziplerin varlığı Rousseau'nun erdem anlayışına da zıttır, çünkü erdem kişinin kendisini toplumsal iyiye adanması ve genel iradeye uymasındır. Gruplar ise özel iradelerin ürünüdür ve özel çıkarları amaçlar. Rousseau, "siyasal partileri, çıkar gruplarını, sosyal ve siyasal çoğulculuğu... [genel iradeye ve ortak iyi anlayışına aykırı olduğu gerekçesiyle] reddeder... Cumhuriyet, her bir bireyin kendisini kamusal iyiye adanmasını gerektirir. Kişisel [ve grup] çıkarında ısrar etmek, moral açıdan bir kusurdur ve toplumun yozlaşmasının ve çöküşünün göstergesidir" (Conniff, 1975: 37). Bu nedenle, kamusal alanda, çatışan bireysel iradelerin nihai aşamada pazarlık usulüyle bir karara ulaşması değil aşılması öngörülmüştür. Diğer bir ifadeyle, ortak iyi kamusal müzakere ile keşfedilir. Bu keşif süreci bireylerin kişisel kanaatlerinin ve dar çıkarlarının uzlaşması değil aşılması demektir: "İradeyi genel yapan oyların sayısından çok, onları birleştiren ortak yarar"dır" (Rousseau, 1994: 42). Genel irade bireyleri ayrı ayrı ve birbirlerine karşı konumlanmış olmaktan bir tür kaynaşmış organizmaya ve homojen bir bütüne dönüştürür (Warner, 2015: 190, 193; Conniff, 1975: 38).

Rousseau, insan doğasında bencil güdülerin olduğunu kabul eder ve hiziplerin varlığını bencil güdülerle açıklar. Genel iradeye aykırı olduğu için kısmî ve özel sayılan kanaatler ve kişisel çıkarlar bencil güdülerin sonuçlarıdır. Bireyi yurttaş olmaktan alıkoyan, genel iradeye ve kamusal olana zıt eğilimler geliştirmesine yol açan bencil güdüler, insan doğasının bir parçası olsa da moral eğitimle ve uygun toplumsal (kurumsal ve yasal) yapılanma ile aşılabılır. Rousseau, aileden itibaren bireyin tüm alanlarda yurttaşa dönüşmesini temin edecek bir biçimde yetiştirilmesini gerekli görür. Örneğin, gençlerin evlilik öncesinde tanışma süreçlerini onlar için düzenlenen toplu danslar aracılığıyla gerçekleştirmelerini teşvik eder. Toplu danslar, gençlerin birbirleri ile tanışmasını bir tür kamusal eyleme dönüştürür. Yine kişinin rahat ve konfor arayışı bencil güdülerinin sonucudur ve engellenmesi gerekir. Ticaret ve sanayi gelir farklılıklarının derinleşmesine, zengin ve fakir şeklinde toplumun parçalanmasına yol açarak toplumda biz duygusunu tahrip edeceği için tehlikelidir ve Rousseau'nun toplumunda sınırlanır. Benzer şekilde bireyselliği ve kişiselliği teşvik edecek ve kibire yol açacak olan bilimler ve sanatların gelişmesi de aynı açıdan tehlikelidir (2018; 2018). Rousseau'nun kamusal olana kendisini adayacak yurttaşlarının yetişebileceği ortam; küçük, homojen, gelir farklılıkları derin olmayan ve ortak değerler etrafında kümelenmiş bir toplumdur. Bu bağlam içerisinde bireyler yurttaşlara dönüştürülerek özel iradelerini değil genel iradeyi tercih edecek hale gelirler. Fraksiyonlar kişisel iradelerin bir araya gelmek suretiyle genel irade karşısında kısmî irade oluşturması olduğu için, bireylerin yurttaşlara dönüştürülmesiyle fraksiyonların oluşmasını da engellemiş olur.

3. Madison'un Fraksiyon Anlayışı ve Çözümü

Amerika'nın kurucu babalarından James Madison hizip problemine liberal yaklaşımın öncülerindedir. Liberal özgürlük anlayışı ve özel mülkiyetin benimsenmesi; hem ahlaki değerler hem de maddi imkânlar açısından toplumun çeşitlenmesine ve çok çeşitli inanç, ideoloji, gelir ve mesleki grupların meydana gelmesine yol açar. Madison'a göre değer çoğulculuğu ve çıkar farklılıkları nedeniyle toplumun çeşitli öbeklere ayrılması kaçınılmazdır. Madison bu varsayımlarla Cumhuriyetçi ortak iyi anlayışını ve bireyin kişisel çıkarlarını aşarak kamusal olana kendini adanması anlamında erdem fikrini reddeder. Madison'a göre, toplum ne genel iradeye sahip bir bütüncül organizma ne de bir ortak iyi etrafında kümelenen homojen bir varlıktır. Tam tersine, eğer düzenleyici bir otorite olmazsa, değer ve çıkar farklılıkları nedeniyle iç savaşa ve anarşiye sürüklenecek olan suni bir birlikteliktir (Conniff, 1975: 54).

Madison'un hizip sorununa yaklaşımını belirleyen bağlam iktisadi alanda serbest piyasanın, ahlaki alanda bireysel tercihlerin esas alındığı modern liberal bağlamdır. Avrupa'da yaşanmış olan mezhep savaşları da Madison'un bağlamının tarihsel geri planını oluşturur. Bunlara ek olarak Madison'un da kuruluşuna katkıda bulunduğu Amerikan devleti coğrafi açıdan oldukça geniş ve toplumsal açıdan çok farklı inanç ve etnisitelerden oluşmaktadır. Madison, fraksiyon kavramını bu çerçevede ele alır.

Madison fraksiyonu şöyle tanımlar: "Fraksiyon derken şunu kast ediyorum: İster toplumun çoğunluğunu teşkil etsin isterse azınlık olsun, diğer vatandaşların haklarına veya toplumun daimi ve ortak menfaatlerine aykırı bir duygu veya çıkarla harekete geçen bir grup fraksiyondur (2009: 50). Madison, fraksiyonun boyutunun önemli olmadığını, bazen bir küçük bir grup iken bazen de toplumun çoğunluğundan müteşekkil büyük bir grup olabileceğine dikkat çeker. Bir liberal olarak Madison çok çeşitli nedenlerle insanların gruplar teşkil etme haklarını kabul eder. Bu nedenle tüm grupları hizip olarak görmez. Madison'un meşru gruplarla hizipleri birbirinden ayırmak için iki temel kriteri vardır: İlk kriter, diğer vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini ihlal edecek biçimde hareket etmektir. İkinci kriter, toplumun "daimi ve genel menfaatlerine aykırı davranmaktır." Herhangi bir grup, bir kısım vatandaşların hak ve özgürlüklerini ihlal edecek biçimde örgütlenip davranıyor ya da taleplerde bulunuyorsa hiziptir. Diğer vatandaşların haklarını ihlal etme kriteri açık ve net bir kriterdir. Haklar ve özgürlükler anayasada sıralanmıştır. Bir topluluğun meşru bir grup mu yoksa diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine tehlike teşkil eden bir fraksiyon mu olduğu anayasal ilkeler çerçevesinde belirlenebilecek teknik bir konudur ve genel olarak rahatlıkla tespit edilebilir. İkinci kriter tüm toplumun daimi ve ortak menfaatlerini esas aldığı için daha tartışmalıdır. Toplumun daimi ve ortak menfaatleri görüşü Cumhuriyetçi teori ve Hristiyan siyasal düşüncesinin de ileri sürdüğü bir görüştür. Madison'un, bu nedenle, bir liberal olarak bireysel özgürlükleri ve tercih haklarını ihlal etmeden toplumun daimi ve ortak menfaatlerinin ne olduğunu tanımlaması gerekir. Madison daimi ve ortak menfaati; kamusal düzen, istikrar, güvenlik ve liberal rejimin devamlılığı olarak tanımlayarak Cumhuriyetçi teorinin ve Hristiyan siyasal düşüncesinin ahlaki muhtevaya sahip ortak iyi kavramından ayırıştırır. Liberal toplumun ortak iyisi; tüm bireylerin hak, özgürlük ve tercihlerini kullanmalarını mümkün kılacak düzen, istikrar ve güvenlikten ibarettir. Cumhuriyetçi ve Hristiyan siyasal düşüncesinde ortak iyi, tüm topluma empoze edilen bir ahlaki muhtevaya sahiptir. Öte yandan liberal rejimi toplumun daimi ve ortak menfaatinin bir parçası saymak daha farklı mahiyette bir standart ortaya koyar. Burada, değer çoğulculuğunun kaçınılmaz biçimde karşımıza çıkaracağı bir problemle karşılaşırız. Liberalizm bireylere, liberalizme aykırı bir ahlak anlayışını benimseme hakkı da tanır. Toplumsal alanda, bireyler zarar ilkesi çerçevesinde başkalarına zarar vermemek şartıyla bu ahlaki kabule göre de yaşayabilir. Fakat, varsayalım ki ahlaki kabulümüz bir rejim türü olarak liberalizmi reddetmemizi gerektiriyor. Kaçınılmaz biçimde rejimin kendisi hedef haline gelmiş olur. Bu durumda Madison'un fraksiyon diye tanımladığı bir gruba dönüşmüş oluruz. Yine de, Cumhuriyetçi ve Hristiyan siyasal teorinin aksine, Madison'un liberalizmde tüm bireylerin ahlaki muhtevaya sahip tek meşru bir ortak iyiyi kabul etmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Madison'un liberal rejimi, düşünce özgürlüğü ilkesi gereği teorik itirazlara izin verse de fiili müdahaleye karşı korunmuştur.

Madison'a göre fraksiyonlara karşı muhtemel iki alternatif vardır fakat bunlardan ilki hem imkânsız hem de normatif açıdan kabul edilemez: "Fraksiyonlar ya ortaya çıkış nedenleri ortadan kaldırılarak ya da etkileri düzenlenerek/manipüle edilerek kontrol edilebilir. Birinci alternatif özgür bir toplumda mümkün değildir" (2009: 51). Özgür bir rejimde çok sayıda grup ortaya çıkar, bu grupların bazıları da fraksiyona dönüşür. Örneğin, özel mülkiyet; gelir farklılıklarına ve toplumsal sınıflara yol açar. Benzer şekilde mesleki, ideolojik, dini ve kültürel gruplaşmalar doğal biçimde gelişir. İşçilerin, herhangi bir meslek mensuplarının ya da dini, kültürel ve ideolojik grupların kendi menfaatlerini teşvik etmek için kuracakları bir teşekkül ya da oluşturacakları bir grup meşrudur. Fakat bu gruplar diğer insanların anayasada tanınmış haklarını, düzen, istikrar ve güvenliği ve rejimin kendisini tehdit etmeye başladıkları zaman bir fraksiyona dönüşürler. Madison, iktisadi fraksiyonları ortadan kaldırmak için özel mülkiyet hakkının ya da dini fraksiyonları engellemek için din hürriyetinin kaldırılmasının ancak otoriter bir rejimde kabul edilebilir bir alternatif olduğunu düşünür (Kalyvas ve Katznelson, 2006: 472). Dolayısıyla, özgür bir rejimde fraksiyonların oluşturduğu tehlike, fraksiyonların ortaya çıkış nedenleri ortadan kaldırılarak engellenemez. Madison'a göre, bu çözüm, otoriter bir devlet gerektireceği için tedavi etmeye çalıştığı hizip hastalığından daha kötüdür: "İlk çözüm tedavi etmeye çalıştığı hastalıktan daha berbattır. Ateş için hava neyse, fraksiyon için de özgürlük aynı şeydir: Hava olmazsa ateş hemen söner. Fakat, fraksiyonu besliyor diye siyasal hayat için zaruri olan özgürlüğü ortadan kaldırmak aptallıktır. Bu, ateşin tahrip ediciliğini ileri sürerek canlı hayatı için zaruri olan havayı yok etme arzusuna benzer" (2009: 50).

İkinci alternatif, fraksiyonların oluşturduğu tehlikelerin etkisiz hale getirilmesidir (Heinrichs, 1984: 663). Bu alternatifte hem ahlaki, ideolojik ve çıkara dayalı çoğulculuğa izin verilir hem de fraksiyonların tehlikeleri engellenmiş olur. Bu alternatifin iki boyutu vardır. Birincisi, toplumsal alanda grupların teşekkülünü teşvik etmek ve sayılarını çoğaltarak birbirlerini dengelemelerini sağlamaktır. Çok sayıda mezhep, ideolojik ya da mesleki fraksiyonun varlığı toplumsal alanda herhangi bir fraksiyonun baskın olmasını engelleyecek şekilde bir denge ve kontrol işlevi görür. Madison, Amerika'nın coğrafi açıdan büyüklüğünün de belirli bir fraksiyonun ülke genelinde baskın olmasını zorlaştıracağını düşünür (2009: 53). 18. yüzyılın ulaşım ve iletişim teknolojisi dikkate alınırca makul bir görüştür. Madison'a göre bu çözüm "böl ve yönet" ilkesine dayanır. Madison'un "sadece çok çeşitli/farklı, rekabet içerisinde ve canlı bir sivil toplumun hiziplerin meydana getirdiği tehlikeleri engelleyebileceği görüşü", onun liberal düşünceye "en orijinal ve önemli" katkısıdır (Schuck, 1997: 555).

Diğer taraftan fraksiyonların tehlikeleri sadece toplumsal alanla sınırlı değildir. Madison, devlet iktidarının bir fraksiyonun eline geçmesi tehlikesine karşı da çözüm sunar. Fakat Madison'un kurumsal düzeyde fraksiyon tehlikesine karşı sunduğu çözüm günümüz liberalizminde yaygın olan hukuk devleti ilkesi, güçler ayrılığı ve yargısal düzenlemeler aracılığıyla iktidarın sınırlanması değildir (Weiner, 2017). Madison, oldukça iyimser bir varsayımla, seçimlerle gelen temsilcilerin, onları seçen topluma nispeten daha makul bir bakışa sahip olacaklarını ve alacakları kararlarda kamusal menfaati gözetebileceklerini ileri sürer: Halkın bir meseleyi dile getirmesine kıyasla "onların temsilcileri tarafından ortaya konan kamusal dil kamusal yarara daha uygundur" (2009: 53). Yine ülkenin coğrafi büyüklüğüne referansla, temsilciler çok çeşitli ideolojilerden, inançlardan, mesleklerden ve coğrafi bölgelerden geleceği için, iktidarı tek başına kontrol edebilecek düzeyde bir fraksiyonun ortaya çıkmayacağını varsayar. Temsilciler, bu çeşitlilik içerisinde, pazarlık yapmak ve uzlaşmak zorunda kalacaklardır. Pazarlık ve uzlaşma süreci, temsilcilerin bakış açılarını yumuşatıp makul hale getirerek kamusal faydayı gözetmelerine yol açacaktır (Heinrichs, 1984: 664).

SONUÇ

Tocqueville'in sivil toplum teşekküllerini demokrasinin okulları olarak değerlendirmesinden yakın dönemde sosyal sermaye teorisine kadar sivil toplum kuruluşlarının gerek toplumsal hayatın kalitesine yaptığı katkı gerekse özgürlüğün önemli bir güvencesi oldukları kanaati oldukça yaygındır. Yakın dönemde demokratikleşmeye çalışan ya da demokrasisini pekiştirme sorunu yaşayan ülkeler için sivil toplum çözüm olarak sunulmuştur. Diğer taraftan, siyasal teoride hem toplumsal barışa hem de siyasal

rejime tehlike teşkil ettiğine dikkat çekilen bir grup türü daha vardır ve bu grup türü hizip/fraksiyon olarak adlandırılmıştır.

Bu çalışmada incelenen Hobbes, Rousseau ve Madison üç farklı siyasal geleneğin fraksiyon sorununa yaklaşımını örneklendirir. Üç düşünür de fraksiyonları, toplumsal düzen, istikrar ve siyasal rejime tehdit olarak değerlendirmiştir. Ayrıldıkları nokta, fraksiyon sorununa sundukları çözümlerdedir. Hem İngiltere'deki iç savaşa hem de Avrupa'da yaşanan mezhep savaşlarına şahit olan Hobbes, toplumsal düzen ve istikrara tehdit olarak gördüğü fraksiyonları tümüyle yasaklayarak karşılık vermiştir. Bu nedenle de toplumsal çoğulculuğun hemen hemen hiçbir türüne hayat hakkı tanımaz. Hayatın olağan akışı içerisinde bir araya gelen toplulukları bile, eğer alışlageldik sayının üzerinde bir katılımcıya sahipse, şaibeli bulur. Hobbes'un çözümü otoriter bir devlet modelini gerektirir. Rousseau, yaşadığı dönemin baskın eğilimi olan liberalizme itiraz ederek Klasik Cumhuriyetçi modeli takip etmiştir. Fraksiyonları özel iradelerin tezahürü ve genel iradeye ve ortak iyiye tehdit olarak gören Rousseau, aileden eğlenceye kadar tüm beşeri faaliyetleri yönlendirmek suretiyle bireyleri, kendilerini ortak iyiye adayan ve kişisel iradelerini aşip genel iradeye ulaşan yurttaşlara dönüştürerek fraksiyon sorununu çözmeye çalışmıştır. Rousseau'ya göre eğer bireyler yurttaşlara dönüşürse sorun kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır. Bu çözüm, bireyin dar, bencil ve kişisel çıkar ve kanaatlerinin aşılmasını gerektirir. Madison, üç düşünür arasında, liberal alternatifini ortaya koyar ve ne yasaklamayı ne de bir ortak iyi adına aşmayı teklif eder. Madison'a göre her iki teklif de artık kabul edilemez alternatiflerden oluşur. Otoriter devlet ve tüm topluma empoze edilen ahlaki muhtevaya sahip bir ortak iyi anlayışı modern dönemin geride bırakmaya çalıştığı alternatiflerdir. Bu alternatifler çözmeye çalıştıkları fraksiyon sorunundan daha ağır problemlere yol açarlar. Madison, hem özgürlük talep eder hem de fraksiyonların tehlikelerini ortadan kaldırmak ister. Fraksiyonların tehlikeleri, fraksiyonların manipüle edilmesi, birbirine karşı kullanılması ve dengelenmesi ile ortadan kaldırılabilir. Bu nedenle, Madison'un çözümü fraksiyonların olumsuz etkilerinin etkisiz hale getirilmesini teklif eder.

KAYNAKÇA

- Ashcraft, R. (1978), "Ideology and Class in Hobbes' Political Theory", *Political Theory*, 6(1): 27-62.
- Boyd, R. (2001), "Thomas Hobbes and the Perils of Pluralism", *The Journal of Politics*, (63)2: 392-413.
- Chambers, S. ve Kopstein, J. (2001), "Bad Civil Society, Political Theory", 29(6): 837-865.
- Conniff, J. (1975), "On the Obsolescence of the General Will: Rousseau, Madison, and the Evolution of Republican Political Thought", *The Western Political Quarterly*, 28(1): 32-58.
- Dagger, R. (1981), "Understanding the General Will", *The Western Political Quarterly*, (34)3: 359-371.
- Erlor, Edward J. (1981). "The Problem of the Public Good in The Federalist", *Polity*, 13(4): 649-667.
- Gaus, Gerald. F. (2003), *Contemporary Theories of Liberalism: Public Reason as a Post-Enlightenment Project*. SAGE Publications, London.
- Hamilton, A., Madison, J. ve Jay, J. (2009), *The Federalist Papers*, Ed. Michael A. Genovese, Palgrave Macmillan, New York.
- Heinrichs, T. (1984), "Hobbes and the Coleman Thesis", *Polity*, (16)4: 647-666.
- Hobbes, T. (1995), *Leviathan*, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kalyvas, A. ve Katznelson, I. (2006), "The Republic of the Moderns: Paine's and Madison's Novel Liberalism", *Polity*, 38(4): 447-477.
- Kauffman, Craig M. (2010), "Democratization", *Encyclopedia of Political Theory*, Ed. Mark Bevir. SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.
- Kymlicka, W. (2007), "Community and Multiculturalism", *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Ed. Robert E. Goodin, Philip Pettit ve Thomas Pogge, Blackwell, Oxford.
- McDowell, Gary L. (1993), "Private Conscience and Public Order: Hobbes and The Federalist", *Polity*, 25(3): 421-443.
- Putnam, Robert D. (2000), *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York.
- Rousseau, J. J. (1994), *Toplum Sözleşmesi*. Çev. Vedat Günyol. İstanbul: Adam Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2018), *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri*, Çev. Elif Yıldırım, Oda Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J. J. (2018), *Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Schuck, Peter H. (1997), "Against (and for) Madison: An Essay in Praise of Factions", *Yale Law and Policy Review*, 15(2): 553-597.
- Warner, John M. (2015), *Rousseau and the Problem of Human Relations*, PSU Press, University Park.
- Weiner, G. (2017), "After Federalist No. 10", *National Affairs*, 33.
- Zagorin, P. (2003), "Republicanism", *British Journal for the History of Philosophy*, 11(4), 701-714.